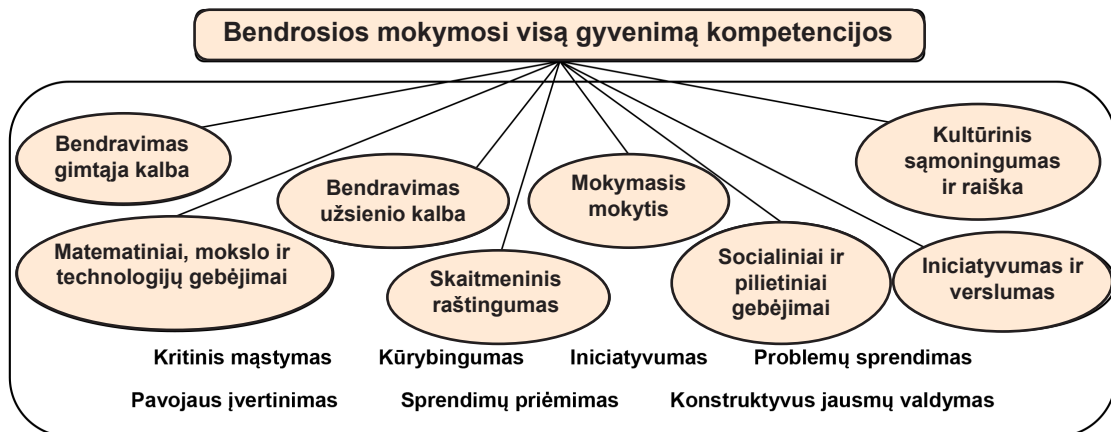

KĄ MOKA SUAUGUSIEJI IR KOKIŲ KOMPETENCIJŲ JIEMS TRŪKSTA?

Sėkmingai suaugusiųjų darbinei ir socialinei veiklai, taip pat integracijai yra reikalingos ne tik aukštos profesinės, bet ir pakankamai išlavintos bendrosios kompetencijos. Europos Parlamentas ir Taryba dokumente „Bendrieji visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimai“ (2006) apibrėžia aštuonias bendrąsias mokymosi visą gyvenimą kompetencijas, kurios yra reikalingos visų žmonių asmeniniam tobulėjimui, aktyviam pilietiškumui, socialinei integracijai ir užimtumui užtikrinti (7 pav.). Svarbiausias šių kompetencijų ugdymo(si) pagrindas – tai kalbos, raštingumo, mokėjimo skaičiuoti ir

informacinių komunikacinių technologijų (IKT) įgūdžiai, o visos ugdymo(si) veiklos yra grindžiamos mokėjimu mokytis. Visos šios kompetencijos laikomos vienodai svarbiomis, daugelis jų susijusios ir papildo viena kitą – vienai sričiai būdingi aspektai stiprina kitos srities gebėjimus. Tokie gebėjimai kaip kritinis mąstymas, kūrybingumas, iniciatyvumas, problemų sprendimas, pavojaus įvertinimas, sprendimų priėmimas ir konstruktyvus jausmų valdymas atlieka pagrindinį vaidmenį ugdant visas aštuonias kompetencijas.

7 pav. Bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų struktūra (pagal *Recommendation of the European Parliament and of the Council, 2006 December 18 Nr. 2006/962/EC „On key competences for lifelong learning“*)

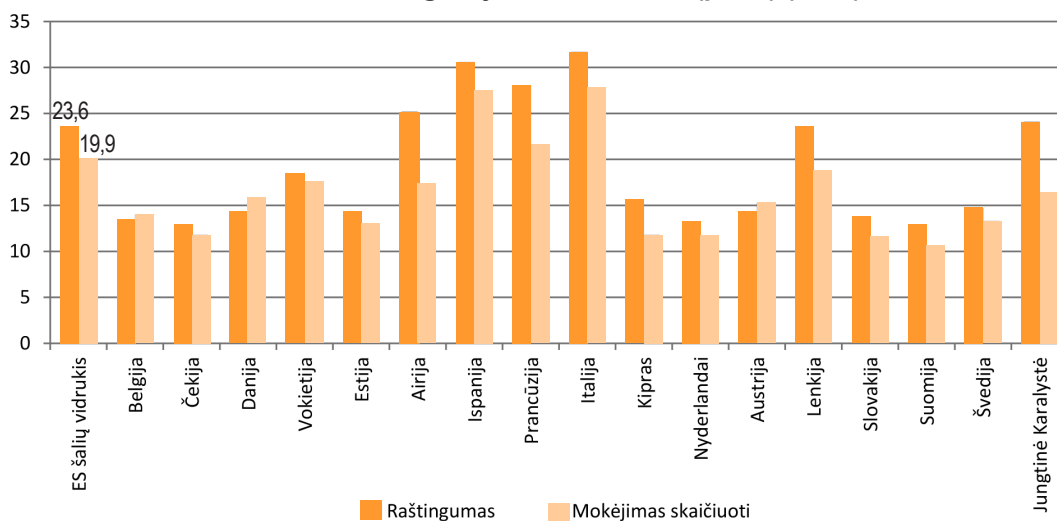
Išsilavinimas yra svarbus žmogiškųjų išteklių visuomenėje rodiklis, tačiau jis ne visada yra pakankamai svarus vertinant suaugusiųjų gebėjimus skirtingomis aplinkybėmis. Neatnaujinant formalioje švietimo sistemoje įgytų gebėjimų, jie gali tapti nebeaktualūs arba, priešingai, asmenys, kurių formalusis išsilavinimas žemas, gali įgyti įvairių gebėjimų iš įvairios gyvenimiškos ir darbinės patirties, todėl tokio paties išsilavinimo asmenys gali pasiekti skirtingų gebėjimų lygmenis. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) organizuojamas tarptautinis suaugusiųjų kompetencijų tyrimas PIAAC (angl. *Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) yra laikomas vienu išsamiausių suaugusiųjų gebėjimų tyrimu. Pirmajame šio tyrimo etape (2011–2012 m.) dalyvavo apie 166 tūkst. 16–65 metų suaugusiųjų iš 24 šalių (17 ES šalių, taip pat Australijos, Kanados, Japonijos, Pietų Korėjos, Norvegijos, Rusijos ir JAV). Atliekant tyrimą buvo matuojamos suaugusiam žmogui reikalingos kompetencijos, padedančios jam sėkmingai veikti visuomenėje: raštingumas, mokėjimas skaičiuoti, gebėjimas spręsti problemas naudojantis IKT, taip pat buvo renkama įvairi informacija apie suaugusiųjų išsilavinimą, darbo pobūdį ir įgūdžius, taikomus darbe, namuose, bendruomenėse. Šio tyrimo rezultatai suteikia reikšmingos informacijos analizuojant švietimo ir mokymo sistemų trūkumus, taip pat nustatant tobulintinas jų sritis.

Lietuva pirmajame PIAAC tyrimo etape nedalyvavo, tačiau įsitraukė į antrąjį šio tyrimo etapą įgyvendinant ESF

projektą „Suaugusiųjų kompetencijų vertinimas plėtojant kryptingesnį suaugusiųjų mokymo(si) programų planavimą ir įgyvendinimą“ (2013–2015 m.), kurio tikslas buvo įrodytais grįstais duomenimis plėtoti kryptingesnį suaugusiųjų mokymo(si) programų planavimą ir įgyvendinimą. Bandomasis PIAAC tyrimas Lietuvoje atliktas 2013 m., o 2014 m. vyko pagrindinis tyrimas, kurio rezultatai turėtų būti paskelbti 2016 m. Atliekant PIAAC tyrimą, yra surenkami reikšmingi duomenys, kurie padeda veiksmingiau planuoti ir įgyvendinti suaugusiųjų švietimą – numatyti programų tematiką, analizuoti įgyvendinimo ypatumus, planuoti struktūrinę paramą, remti projektines veiklas. *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros 2014–2016 metų veiksmų plane* numatyta Lietuvos dalyvavimui PIAAC tyrime per šiuos trejus metus skirti daugiau kaip 260 tūkst. eurų valstybės biudžeto lėšų ir beveik 870 tūkst. eurų ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų.

PIAAC tyrimo I etapo duomenys rodo, kad vis dar nemažai daliai suaugusiųjų yra būtinas bendrųjų kompetencijų ugdymas – apie 20 proc. suaugusiųjų Europoje turi žemus raštingumo ir beveik 24 proc. žemus skaičiavimo gebėjimus (8 pav.). Vėl išryškėja atskirų valstybių skirtumai – Pietų Europos šalyse (Italijoje, Ispanijoje) beveik kas trečias gyventojas patiria raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti sunkumų, o Suomijoje, Čekijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje žemus raštingumo ir skaičiavimo gebėjimus turi tik apytiksliai 1 iš 10 gyventojų.

8 pav. ES šalių (dalyvavusių PIAAC tyrimo I etape) suaugusiųjų (16–65 m.), kurių raštingumo ir skaičiavimo gebėjimai žemi, dalis (proc.) (2012)

Duomenų šaltinis: EBPO (PIAAC)

Be raštingumo ir skaičiavimo gebėjimų, taip pat vertinti suaugusiųjų gebėjimai naudotis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (IKT), gebėjimas spręsti problemas aplinkoje, kurioje gausu technologijų. Rezultatai rodo, kad beveik trečdalis ES suaugusiųjų turi žemus problemų sprendimo IKT aplinkoje gebėjimus arba visai jų neturi: 14 proc. suaugusiųjų galėjo atlikti tik labai paprastas užduotis, o 13 proc. suaugusiųjų asmenų gebėjimas naudotis IKT visai neišlavintas arba išlavintas per mažai, kad galėtų atlikti tyrimo metu pateiktas užduotis.

Eurostato pateikiami duomenys patvirtina PIAAC tyrimo išvadas – ES šalyse vidutiniškai 30 proc. suaugusiųjų (25–64 m.)

niekada nėra naudojęsi kompiuteriu. Beveik pusė ES suaugusiųjų (45 proc.) mano, kad dabartiniai jų kompiuteriu ar internetu naudojimosi gebėjimai nebūtų pakankami, jeigu jie ieškotų darbo arba jį tektų keisti per ateinančius metus. Vėl išryškėja atskirų šalių skirtumai – didžiausia dalis gyventojų, nemokančių naudotis IKT, yra Rumunijoje ir Bulgarijoje (atitinkamai 67 proc. ir 55 proc.). O Liuksemburge ir keturiose Šiaurės šalyse (Danijoje, Suomijoje, Islandijoje ir Norvegijoje) tik iki 10 proc. suaugusiųjų patenka į šią kategoriją. Lietuvoje suaugusiųjų, kurių gebėjimas naudotis kompiuteriu mažai išlavintas, dalis sudaro 40 proc.

Pagrindiniai suaugusiųjų kompetencijų tyrimo PIAAC I etapo (2013 m.) rezultatai rodo, kad:

- 20 proc. ES šalių darbingo amžiaus gyventojų turi žemus raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti gebėjimus.** 1 iš 5 suaugusiųjų yra įgijęs raštingumo pagrindus ir 1 iš 4 – mokėjimo skaičiuoti pagrindus. Neseniai baigusieji aukštąsias mokyklas yra įgiję reikšmingai aukštesnių gebėjimų nei likusioji dirbančiųjų dalis.
- Aukštesnis išsilavinimas ir aukštesnės kompetencijos didina galimybes įsidarbinti.** Tik pusė ES šalių suaugusiųjų (55 proc.), pasiekusių žemiausią raštingumo lygmenį, turi darbą. 9 proc. yra bedarbiai, o 36 proc. darbo neieško.
- Turintys aukštas kompetencijas suaugusieji ir toliau mokosi, tačiau turintys žemus gebėjimus suaugusieji yra gerokai mažiau linkę dalyvauti su mokymusi susijusiose veiklose.** Aukštas kompetencijas turintys suaugusieji yra vidutiniškai penkis kartus dažniau linkę dalyvauti mokymusi lyginant su turinčiais žemiausio lygmens kompetencijas.
- Išryškėja reikšmingi skirtumai tarp atskirų šalių vertinant tokio paties išsilavinimo suaugusiųjų kompetencijas** – kai kurių šalių suaugusieji, turintys vidurinį išsilavinimą, pasiekė panašų ar net aukštesnį gebėjimų lygį lyginant su kitų šalių suaugusiais, įgijusiais aukštąjį išsilavinimą.
- 25 proc. suaugusiųjų trūksta gebėjimų veiksmingai naudotis IKT.** 1 iš 4 suaugusiųjų gali atlikti tik labai paprastas užduotis naudodamasis IKT (14 proc.) arba beveik neturi darbo su IKT patirties (13 proc.).
- Ilgainiui suaugusiųjų gebėjimai prastėja, jei asmenys retai naudojami IKT. Itin ryškūs skirtingų kartų raštingumo gebėjimų skirtumai.** Apskritai aukščiausios kompetencijos yra nustatytos 25–34 m. amžiaus grupėje ir tolygiai mažėja vyresnėse amžiaus grupėse.
- Gebėjimų išlaikymas suteikia reikšmingų teigiamų ekonominių ir socialinių rezultatų.** Išsilavinimo ir kompetencijų rezultatai turi reikšmingą įtaką darbo užmokesčio dydžiui. Turimi gebėjimai teigiamai veikia savivertę, dalyvavimą socialiniame, politiniame gyvenime ir sveikatą.